

Arbetsmiljö allt mer i fokus i Bollywood Chilensk filmindustri i startgroparna Marocko mitt i en kulturboom!

Internationell
filmbilaga

”Viktigt att knyta band med kollegor världen över”

TEATERFÖRBUNDET för scen och film arbetar aktivt för bättre villkor för alla medlemmar i vår bransch, och driver kulturpolitiska frågor för scen- och filmområdet. Vi är också en drivande kraft för en stärkt upphovsrätt. Detta är grunden för vårt nationella arbete. Vad många kanske inte känner till är att vi också är mycket aktiva i dessa frågor, både i Europa och i övriga världen.

Teaterförbundet är medlem i flera internationella organisationer, FIA för skådespelare, sångare och dansare. Uni-MEI för filmarbetare och teknisk personal och FERA för filmregissörer. Vi driver tillsammans fackliga frågor, inte minst hur vi med våra speciella arbetsförhållanden ska kunna omfattas av sociala försäkringssystem. I många frågor ligger Sverige i framkant och har goda exempel att lyfta fram. Men det är också av stort värde att inse hur olika våra villkor är och vad vi kan lära av andra.

I Sverige finns organisationen Union to Union som samlar de svenska fackens internationella arbeten och ger ekonomiskt stöd via

Sida. Teaterförbundet är engagerat i det utvecklingssamarbete som Union to Union driver genom oss och i samarbete med FIA och Uni-MEI. Under de senaste åren har tre stora projekt varit i fokus:

Arbetsmiljöarbete inom den indiska filmindustrin i Mumbai, Bollywood. Vi har gjort flera besök, deltagit i workshops och på olika sätt samverkat för att förbättra arbetsmiljön för de indiska filmarbetarna.

I Sydafrika, Marocko och Ghana har så kallade twinningprojekt genomförts, där fackförbunden samarbetar med systerförbund i andra länder för att utveckla sina organisationer. Vi har haft besök från Ghana Actors Guild som samarbetar med brittiska Equity, vilket är ett bra exempel på hur utvecklingssamarbetet kan stärka kvinnors möjlighet att engagera sig fackligt.

I Latinamerika har vi varit engagerade i ett nätverksprojekt, som handlar om att utveckla en gemensam webbsida för artistfacken. Syftet är att de ska utbyta erfarenheter och få koll på vad som är på gång i branschen i olika länder.

Vårt yrkesliv och fackliga arbete påverkas i allt högre grad av vad som händer i vår omvärld. Den globala oron påverkar våra internationella kollegor, både personligt och i yrkeslivet. Därför är det viktigt att vi har starka band med våra kollegor världen över, vilket vi arbetar för genom internationella projekt och nätverkande.

På så sätt kan vi dra vårt strå till stacken för att uppfylla det globala utvecklingsmålet om anständiga arbetsvillkor, ett av 17 mål i Agenda 2030, som antogs av FN:s generalförsamling i fjol.

I den här tidningen gör vi några nedslag i det fackliga arbete som pågår världen över. Vi hoppas att du ska inspireras av det fackliga engagemang som personerna visar!

ANNA CARLSON
ORDFÖRANDE

Denna bilaga medföljer Teaterförbundets tidning Scen & film nr 5-2016, och är producerad med stöd från SIDA genom Union to Union. SIDA och Union to Union ansvarar dock ej för innehållet.

Redaktör: **Magdalena Boman**
Layout: **Magdalena Boman**

Postadress: Teaterförbundet, Box 127 10, 112 94 Stockholm.
Besöksadress: Kaplansbacken 2 A.
Telefon: 08-441 13 00. E-post: info@teaterforbundet.se
Tryck: **DanagårdLitho**, Ödeshög 2016.

OMSLAG: UR FILMEN "STARVE YOUR DOG". PÅ BILD: LATEFA AHRRE.

Marockansk film från 2015 i regi av Hicham Lasri. Latefa Ahrre spelar journalist under blyåren med den fruktade inrikesministern Driss Basri under Hassan II. Filmen handlar om hur åren av repression fortfarande påverkar det marockanska samhället.

Nicolas Wormull

Mycket har hänt i Chile under senare år. Både skådespelarnas fackliga organisation Sidarte, och teknikernas fackförening Sinteci, har slagit näven i bordet och sagt att "ingen produktion får börja förrän ordentliga kontrakt är skrivna".

Chilensk film på frammarsch

Jorge Infante kliver mellan borden i baren Quitapenas. Vanligtvis är han en fridens man, men nu ser han nästan lite arg ut och skakar på huvudet.

-De är inte att leka med de här fackanslutna, säger han sammanbitet.

-Idag var det nära att det skulle bli strejk för att de inte fått sin lön i tid, trots att jag förklarade att det inte var mitt fel, utan bankens.

-Men, suckar han, det ordnade sig. Jag lyckades få fram pengarna, så nu kör vi.

BAREN QUITAPENAS – vilket ungefär betyder "tar bort ledsamheter" – är en legendarisk gammal bar som ligger mittemot Santiagos allmänna kyrkogård och där stadens mest proletära fotbollsklubb, ColoColo, bildades för nästan hundra år sen. Här ska några scener i Gonzalo Justinianos nya film "Cabros de mierda" (Ungjävlar), för vilken Jorge Infante är producent, spelas in.

Gonzalo Justiniano är en central figur i den filmmiljö som formades under militärdiktaturens sista år och som blommade ut för fullt när demokratin kom tillbaka 1990. Han blev känd i slutet av 1980-talet med filmen "Sussi", som blev en stor publiksuccé. Hans andra film "Caluga o menta" var den första chilenska spelfilmen efter demokratis återkomst – idag en klassiker. Sen dess har han gjort en film ungefär vartannat år. "Cabros de mierda" är hans tionde. Under de år som gått från "Sussi" till "Cabros de mierda" har förutsättningarna för att göra film i Chile förändrats drastiskt.

– Nu finns det statliga fonder att söka ur, säger Gonzalo Justiniano. Även om de aldrig finansierar en hel produktion så bidrar de till att man kan starta med en helt annan trygghet än förr. Förr var det lite som att kasta sig utför ett stup med en näsduk som fallskärm.

Men den lilla konflikten på morgonen med teknikernas strejkhott, som Gonzalo Justiniano inte har en aning om, illustrerar också andra förändringar.

– Förr i tiden fanns inga garantier för att man ens skulle få betalt, säger den tekniska producenten Carlos Castillo Molina som har arbetat med Gonzalo Justiniano allt sedan "Sussi".

– Man var glad för att man alls fick vara med och det var självklart att man jobbade dygnet runt. Övertidserättning existerade inte. Än mindre några sociala avgifter för att täcka sjukdom och pension. Arbetet var såväl skola som fest, som en slags familj.

Idag är det annorlunda. Filmproduktionen i Chile är

Nicolas Wormull

Regissören Gonzalo Justiniano i arbete med filmen "Cabros de mierda".

Nicolas Wormull

på väg att bli en liten industri. Både skådespelarnas fackliga organisation Sidarte, och teknikernas fackförening Sinteci, har slagit näven i bordet och sagt att "ingen produktion får börja förrän ordentliga kontrakt är skrivna".

– Arbetstider, löner, övertid, pension, sjukersättning ... Grundläggande rättigheter måste regleras, förklarar Sintecis koordinatör Jenny Guerrero när jag tar en kaffe med henne i deras lokal i Bellavista, inte långt ifrån Sidartes hus.

SÅ VAR DET MED "Cabros de mierda". Sinteci sa stopp så länge inte Jorge Infante skrivit kontrakt med alla som skulle jobba med produktionen. Men suget att börja filma var så stort att Gonzalo Justiniano ändå satte igång innan allt var riktigt klart.

– Framför allt, säger Jorge Infante, innan vi ens fått

pengarna som den statliga kulturfonden Fondart tilldelat oss.

– Gonzalo fick springa runt bland bankerna och försöka fixa lån i väntan på att Fondart skulle göra några utbetalningar.

– Det var därför, säger Jorge Infante, som jag inte hade pengar att betala teknikerna den överenskomna dagen.

Det finns fortfarande en trög byråkrati inom den statliga kultursfären i Chile som kan få en hungrig filmskapare att känna sig som en instängd vildhäst. Och då är det lätt att man slår sönder spiltan utan att egentligen vara medveten om det.

– Det var det Gonzalo gjorde när han drog igång filmningen innan allt var riktigt klart, säger Jorge Infante.

Nicolas Wormull

MEN FACKENS ÖKADE KRAV innebär också ökade kostnader för varje produktion.

Därför driver såväl Sinteci, Sidarte som filmproducenternas organisation APCT en kampanj för att parlamentet ska anta en riktig filmlag som också gör det möjligt för privata aktörer att investera i film.

Idag är det alltför riskfyllt och filmskaparna är beroende av de statliga fonderna och av att hitta internationella samarbetspartners.

Samtidigt är det många som examineras ut från Chiles sex filmskolor och som inte vill annat än att få erfarenhet av en riktig inspelningssituation – strunt samma om man får betalt, kontrakt eller trygghet.

– För mig är det viktigaste just nu att få erfarenhet för att skapa ett cv.

Det säger Aranza Carizza som arbetar som en slags

allt-i-allo under produktionen med ”Cabros de mierda”, med särskilt ansvar för att ta hand om alla statister.

– Jag får 100 000 pesos i månaden (cirka 1 200 kronor). Det är naturligtvis uruselt, inte minst med tanke på att jag har sex års universitetsutbildning bakom mig.

Sex år, så lång är utbildningen på den mest prestigefyllda filmskolan på det statliga universitetet Universidad de Chile.

– Vi läser i princip allt – från manusskrivande och regi till kamera och ljud.

– Men, säger Aranza, för att få jobb måste man acceptera läget. Det är många därute som vill samma sak.

– Och, säger hon, eftersom jag fortfarande bor hemma och har stöd av mina föräldrar så är jag ännu inte beroende av min lön och tar det som finns, även om jag inte får betalt.

Nicolas Wormull

Valentina Ruiz har kommit till den punkt att hon inte längre accepterar att arbeta som någon slags gratis volontär. På bild ihop med Aranza Carizza.

Valentina Ruiz har också studerat sex år på Universitetet de Chiles filmskola, men har mer erfarenhet än Aranza och har kommit till den punkt att hon inte längre accepterar att arbeta som någon slags gratisvolontär.

– Jag kräver kontrakt, säger hon, det handlar om att ta sig själv på allvar.

Att hon vågade säga ifrån berodde mycket på de fackligt aktiva hon lärt känna inom produktionsteamet.

ROMINA VIÑAS, ansvarig för ljudet, är en av dem.

– Det har funnits en tradition både inom film och tv att ta oss tekniker för givna. Det var bara regissören och de ledande skådespelarna som spelade roll. Vi andra fick tacka och ta emot det vi fick nästan som på nåder. Men inte längre.

Det finns inte ens aningen av hotfullhet hos Romina Viñas, däremot beslutsamhet. Det var hon som förklarade för José Infante att om inte lönerna betalades ut den överenskomna dagen, så skulle heller ingen arbeta.

– Det handlar inte om konfrontation, utan om rättigheter, säger Romina Viñas, vi lever alla i ett samhälle som är uppbyggt av rättigheter och skyldigheter. Uppfyller vi inte våra skyldigheter, kan vi inte vänta oss att andra uppfyller sina gentemot oss. Att ge och ta är helt grundläggande.

Förutom att Romina Viñas studerade till ljudingenjör i Chile, så pluggade hon på den internationella filmskolan i San Antonio de los Baños på Kuba och hon har arbetat i många länder – både i Latinamerika och Europa.

– Chile ligger lite efter, men är på gång, säger hon. Vi har haft fina internationella framgångar på senare tid, men fortfarande saknas mycket för att förvandla filmarbetet från en entusiastisk amatörsyssla till en professionell verksamhet.

Filmfotografen Miguel Ioann Littin, är den mest erfarne i hela produktionsteamet. Hans senaste film var

Hollywoodproduktionen "Hands of Stone" med Edgar Ramirez och Robert de Niro som hade premiär på årets filmfestival i Cannes.

– Det rör sig, säger Miguel Ioann Littin. Chile är på väg att skapa en filmindustri, men ännu saknas den politiska viljan att lagstifta om ett riktigt ramverk för filmskapandet.

– Fortfarande betraktar politikerna filmskapandet som någon slags hobbyverksamhet.

– Men, säger Miguel Ioann Littin, vi skapar arbetstillfällen, ger skatteinkomster, utvecklar teknologiskt kunnande och gör samtidigt Chile närvarande runt om i världen.

För några år sen skapade Chiles filmproducenter en organisation, Cinema Chile, med uppgift att hjälpa till att lansera chilensk film i världen.

– Det har varit ett framgångsrikt arbete, konstaterar Miguel Ioann Littin. Vi har uppmärksammats på flera stora internationella festivaler de senaste åren.

– Men, fortsätter han, för att filmarbetarnas rättigheter ska säkras, krävs det att politikerna lägger en juridisk grund för att en riktig filmindustri ska kunna byggas. Vi är nära, men ännu inte där.

– Och, fortsätter han, det mest intressanta är kanske att vi har en så stor grupp av verkligt kunniga tekniker som skulle kunna delta i vilken superproduktion som helst. Var som helst.

– Nästan alla mina medarbetare i "Hands of stone" var chilensare, berättar han med påtaglig stolthet.

För de unga filmarbetarna som Valentina och Aranza, är det som honung att höra en internationellt erkänd kollega som Miguel Ioann Littin tala så.

Att också han är aktiv medlem i teknikerfacket har inspirerat till en smärre anstormning till Sintecis kontor i Bellavista.

Utveckling genom fackföreningar

*Teaterförbundet
samarbetar med flera
fackförbund världen
över för att skapa
bättre arbetsvillkor för
kollegor i andra länder.*

- I GHANA, SYDAFRIKA och Marocko är projekten fokuserade på att stärka organiseringen inom fackförbunden. Det kan handla om allt från hur man upprättar ett medlemssystem till att arbeta med upphovsrättsfrågor, eller hur man utvecklar kontakterna med arbetsgivare och myndigheter. Det handlar om ett utbyte av erfarenheter mellan olika fackförbund, säger Mika Romanus, förbundsdirektör i Teaterförbundet för scen och film.

Teaterförbundets utvecklings-samarbete finansieras genom Union to Union, vars medlemmar är de fackliga centralorganisationerna TCO, LO och Saco.

De projekt som Union to Union bedriver ska leda till bättre arbetsvillkor, demokrati, en rättvis fördelning av resurser och hållbar utveckling. Grunden för arbetet är att visa styrkan i att organisera sig fackligt för att tillsammans förbättra arbetsvillkoren och möjligheterna att leva på sitt arbete.

- I Bollywood har vi deltagit i ett projekt med målet att skapa bättre arbetsvillkor för filmarbetarna, som ofta arbetar under farliga och svåra arbetsförhållanden. Det är ett arbete med många utmaningar. Genom att visa hur vi arbetar med arbetsmiljöfrågor och säkerhet på svenska filminspelningar kan vi förhoppningsvis bidra till att förhållandena blir bättre, säger Eleonor Fahlén, regionalt skyddsombud på filmområdet.

Globalt handlar arbetet om erfarenhetsutbyten och utbildning i fackliga och mänskliga rättigheter i ämnen som arbetsliv, ledarskap inom fackliga organisationer, arbetsmiljö, jämställdhet, social dialog eller hiv och aids.

ÅSE AXBERG

Viktigt med solidaritetsarbete i Latinamerika

De internationella fackliga organisationerna för artister (FIA) och för tekniker (UNI-MEI) driver ett solidaritetsprojekt i Latinamerika med stöd från den svenska organisationen Union to Union och Teaterförbundet för scen och film. Projektet har utvärderats och presenterats vid ett seminarium i Santiago de Chile i maj. Union to Union menar att projektet nått sina mål, och att det regionala solidaritetsarbetet bidragit till förändring.

Grundidén är att ge de fackliga organisationerna i Latinamerika bättre möjligheter att utbyta erfarenheter sinsemellan och med medel från Sverige har de kunnat genomföra seminarier för att fokusera på problem och möjligheter i utvalda länder.

Det regionala samarbetet är av största betydelse, visade seminariet i Chile. Det fackliga arbetet försvåras fortfarande av den arbetsrättsliga lagstiftning som tillkom under Pinochet-diktaturens tid. Trots en god ekonomisk utveckling under senare år så släpar arbetsvillkoren efter.

De fackliga organisationerna på scen- och filmområdet i Latinamerika är i stort behov av ett fortsatt stöd för sin organisationsuppbyggnad. Inte minst för att få fler kvinnor på förtroendeposter och nå den unga generationen.

Det stöd som Teaterförbundet i samarbete med Union to Union kan ge till filmarbetare och artister i Latinamerika är ett litet men viktigt bidrag till bättre villkor.

JAAN KOLK

Är internationellt fackligt arbete viktigt?

"Ja! Vi måste betrakta arbetet som en solidarisk handling, inte som bistånd"

America Vera Zavala, dramatiker, regissör:

Ja, det är jätteviktigt!!! Jag reser ju en del och träffar kulturarbetare i andra delar av världen. Jag kan tycka att det i Sverige är ett provocerande lågt intresse för internationellt fackligt arbete. Alltför ofta betraktas internationellt fackligt arbete som ett slags biståndsarbete och inte som en solidarisk handling där man kan lära av varandra. Vi skulle verkligen behöva se på frågorna utifrån en annan synvinkel här på hemmaplan.

"Ja, våra jobb måste ses som fullvärdiga yrken i fler länder"

Leyla Tengroth, filmregissör:

- Ja, det är otroligt viktigt. Det behövs skydd för arbetande människor världen över. Jag har rest mycket och mött kända och erfarna skådespelare, som blivit sjuka och efter det dött i misär. Det borde vara otillåtet i vår tid efter att ha ägnat ett helt liv åt sitt yrke. I Libanon, varifrån jag kommer, har kollegor fått samla ihop pengar privat då en skådespelare ska opereras. Vi måste se till att fler länder betraktar våra jobb som fullvärdiga yrken, och inte som låtsasjobb.

"Ja, idag mer än någonsin"

Mikael Wiström, dokumentärfilmare:

- Ja, idag mer än någonsin! Eftersom kapitalet överskrider gränser utan hinder så måste arbetarrörelsen göra samma sak. Inte bara med tanke på hur det ser ut i tredje världen, även i väst har facken fått pisk under senare år.

Marockanska artisters ställning stärks i ny lag!

– Kulturen måste provocera, överraska och bryta mot klichéer för att bidra till samhällsutvecklingen, säger skådespelaren Latefa Ahrrare.

Marocko satsar stort på att stärka sina kulturinstitutioner, och landets skådespelare håller på att få det bättre.

– Stödet från svenska fack har gett stadga till våra krav, säger det marockanska teaterförbundets ordförande Messaoud Bouhcine.

Yassine Ahajjam.

VI HINNER Knappt gå tio meter på Avenue Allal Ben Abdallah.

En fnissande tjej frågar om hennes kompis får lov att ta en bild. Visst. Visst. Inga problem. Yassine Ahajjam ställer upp.

När vi viker in på Rabats centrala aveny Mohammed V får han en kram av en äldre man i slitna kläder. Mannen strålar av glädje. En hel familj sluter upp. Nya fotografier.

– Ja, det är selfies som gäller. Nu för tiden skriver jag bara autografer på filmfestivaler.

Yassine Ahajjam är skådespelare och delegat i det marockanska "underhuset" för det moderata islamistiska rättvis- och utvecklingspartiet PJD.

Före ramadan och semesteruppehållet spelade han en rik notarie i en populär tv-serie om hembiträden.

– Men som parlamentariker har han gjort mycket för sina kollegor genom att presentera lagen som ska

förbättra kulturarbetarnas villkor, berättar ordföranden i teaterförbundet SMPT, Messaoud Bouhcine.

Kvällen är varm. Människor strövar långsamt eller sitter på gräsmattorna i det palmprydda promenadstråket mitt i den trafikerade boulevarden.

Messaoud Bouhcine kollar ofta sin mobil.

– Vi är mitt uppe i ett historiskt skede, säger han lyckligt.

Strax innan har han fått veta att överhuset har antagit den ovan nämnda lagen. Skådespelarna ska få en stärkt yrkesstatus och ordentliga regler för att slippa utnyttjas av uppdragsgivare, som föredrar att stoppa mesta möjliga pengar i sina egna fickor.

– Även när man är känd kan det vara svårt att få korrekt betalt. Marknaden här i landet är ganska liten, säger Yassine Ahajjam.

Messaoud Bouhcine.

Skådespelaren Latefa Ahrrare, en av grundarna till Damir, en människorättsförening som bildades i kölvattnet av upprorsvägen i arabvärlden, hävdar att det inte finns några hinder för unga marockanska kvinnor att bli skådespelare idag.

Hans kollega, Najat Elouaar, säger att man riskerar att hamna på en svart lista om man klagar över dåliga villkor.

ÄNDÅ UPPLEVER MAROCKO en kulturboom. Med 15-20 inhemska långfilmer, och 40-50 kortfilmer leder man numera den afrikanska filmproduktionsligan. Bara i år organiseras 27 filmfestivaler.

Utländska filmare lockas hit av billig arbetskraft, storslagna miljöer och ett relativt lugn jämfört med en rad andra länder.

En scen från Palestina spelas in i ett slumområde utanför Rabat, och Atlasbergen blir till Afghanistan, Irak eller Kalifornien.

De stora studiorna ligger i Ouarzazate och i Marrakesh, och även i Marockos ekonomiska centrum Casa-blanca.

Men det räcker att slå sig ner på något av caféerna i närheten av kulturdepartementet i huvudstaden Rabat

för att råka på kulturpersonligheter. Det kan vara direktören för den Nationella Teatern, en regissör eller en frilansande artist.

I EN KORGSTOL PÅ Café du 7ème Art sitter en av landets kvinnliga skådespelarikon.

Naima Elmcherqui säger att det är fantastiskt att villkoren inom branschen förbättras.

– Vi har kämpat så länge. Idag upplever vi en extraordinär utveckling.

På 60-talet arbetade hon tillsammans med dramaturgen Tayeb Saddiki, och hon var med på 90-talet när teaterförbundet bildades.

– När jag började fanns det få teaterkompanier. De flesta var amatörer. Vi jobbade utan subventioner. Vi arbetade hårt och delade de små inkomsterna lika mellan oss. Idag har vi en ny generation av professionella skådespelare.

Naima Elmcherqui säger att Marocko upplever sto-

Skådespelarikon
Naima Elmcherqui.

I hela Marocko finns idag bara 35 biografer. Hundratals har stängt på grund av bristande lönsamhet. Ett av många aktuella statliga kulturprojekt är att stödja byggandet av moderna biokomplex.

Rabat ska få en ny stor teater. Offentliga medel finansierar byggandet av en rad nya kulturinstitutioner runt om i landet.

ra framsteg. Fattigdomen existerar förstås fortfarande. Analfabetismen är särskilt hög bland kvinnor på landsbygden.

– Men många får det bättre. Ungdomar kan ta del av nya yrkesutbildningar, och kvinnor blir självförsörjande tack vare utvecklingsprojekt, säger hon.

BÅDE NAIMA ELMCHERQUI OCH hennes något yngre kollega Latefa Ahrrare hävdar att det inte finns några hinder för unga marockanska kvinnor att bli skådespelare idag. Yrket är populärt hos en bred allmänhet.

– Ungdomar vill bli kändisar. Få inser vilket arbete som ligger bakom, säger Latefa Ahrrare.

Hennes allra första roll var en upprorisk tonåring i en tv-serie.

– Den bröt mot den traditionella bilden av snälla familjeflickor klädda i jellabah.

Sedan dess har hon utbildat sig på den dramatiska högskolan ISADAC, där hon idag också undervisar. Men hon fortsätter att provocera. För några år sedan stod hon på scen i behå och trosor.

– Jag blev inte censurerad av myndigheterna. Men jag utsattes för en lynchning på internet, och blev hotad till livet. Jag fick också mycket uppbäckning. Efter hoten

fick jag till exempel stöd av premiärministern.

Hon berättar att hon blev lite försiktigare ett tag när hon rörde sig i det offentliga rummet.

– Men jag fortsätter att bekämpa klichéer och könsstereotyper. Jag vill bryta mot tabun och överraska. Även bekämpa idén om skådespelerskan som den stora stjärnan. För att göra det skapar jag mina egna karaktärer. Jag ska utveckla ett gatuteaterprojekt.

LATEFA AHRRARE ÄR en av grundarna till Damir, en människorättsförening som bildades i kölvattnet av upprorsvågen i arabvärlden.

Fackordföranden Messaoud Bouhcene berättar att den arabiska våren har satt sina spår även här. Kungen Muhammed VI förekom en eventuell revolution. Grundlagen gjordes om och yttrandefriheten ökade.

Hassan Nafali, rådgivare på kulturdepartementet, talar om var gränsen går.

– Det finns en konsensus om att man inte attackerar tre institutioner: religionen, den kungliga institutionen och vårt territorium. Annars kan man kritisera vad man vill, och framföra vilket budskap man vill, och visa upp det marockanska samhället så som det är.

Hassan Nafali säger att kulturen är ett sätt att bekäm-

Bild ur filmen "Aida" från 2015. Det var Marockos bidrag till årets Oscargala, inom gruppen "bästa utländska filmer". Regissören heter Driss Mrini. Den handlar om en marockansk judisk musiker i Paris, som när hon drabbas av cancer, återvänder till sitt hemland Marocko.

pa religiös fundamentalism och fattigdom. Bättre kulturinstitutioner gör förstås också landet mer attraktivt, både för utländska investerare och turister. Bara i Rabat byggs just nu både en ny stor teater och en ny konserthall. Samma utveckling sker i andra delar av landet.

BIOGRAFEN ROYAL I centrala Rabat tycks däremot ha sett bättre dagar. Det finns bara 35 biografier i hela Marocko. Hundratals privatdrivna salonger har slagit igen på grund av bristande lönsamhet.

Kulturministern Mohamed Amine Sbihi säger att man måste bygga upp en kulturindustri.

– Man kan inte demokratisera kulturen om man inte har fungerande kulturella företag, säger han.

Staten subventionerar därför byggandet av biografkomplex, kulturella centrum och hundratals projekt inom områden som bokutgivning, film, konst och scen. Teaterkompanier kan ansöka om treåriga så kallade residens. När vi träffas ska ministern snart underteckna ett nytt avtal med en stor bank för att förbättra kulturaktörernas kreditmöjligheter.

Mohamed Amine Sbihi från vänsterpartiet PPS, vilka samregerar med muslimska PJD.

Parallellt pågår ett arbete med att få ordning på utbetalningen av upphovsrätt och ersättning för näraliggande rättigheter och att bekämpa piratkopieringen som är ett stort problem.

Och att ge kulturarbetarna nya stärkta rättigheter.

Den nya lagen innebär bland annat att minst 60 procent av medarbetarna i subventionerade filmprojekt ska vara proffs.

MESSAoud BOUHcINE ÄR alltså mäkta nöjd, och sänder en tacksam tanke till det svenska Teaterförbundet för scen och film som bidragit till ett treårigt tvillingprojekt mellan SMPT och franska CGT SFA.

– Projektet har gett oss stadga och tyngd och har bidragit till att vi nu tar ett stort kliv framåt, säger han när han går förbi underhusets röda byggnad på avenyn Mohammed V.

Men han är lite orolig för allt det arbete som teaterförbundet SMPT, har framför sig när det gäller att förhandla om de konkreta konsekvenserna av lagen, som nivån på minimilöner och hur de nya artistkontrakten ska se ut.

Långdragen kamp för kulturskarpes upphovsrätt

Upphovsrätt är en viktig del av Teaterförbundets arbete. Världen över försöker kulturskarpes hävda sina ekonomiska intressen, då blir internationellt samarbete viktigt. Teaterförbundet vill se mer av kollektiv rättighetsförvaltning för att tillvarata upphovsrättsligt skyddat material.

DIGITALISERINGEN HAR förskjutit makten på medieområdet från dem som skapar och producerar innehåll till dem som distribuerar. Och stora ekonomiska intressen står på spel. Mot mäktiga telekomföretag och internationella distributionsföretag behöver upphovsmän och utövare en stark röst. Att nätkartörer och internetbolag åker snål-skjuts på de värden som skapas och finansieras av andra är orimligt.

För att tillvarata kulturskarpas intressen och skapa en effektiv upphovsrättsbevakning behövs ett internationellt samarbete mellan organisationer för upphovsmän och utövare. Det handlar inte bara om upphovsrätt, lika viktigt är att informera om olika lösningar i kollektivavtalsförhandlingar och att ge stöd i en konfliktsituation. Över huvud taget behövs det ett utbyte av erfarenheter inom hela det kulturpolitiska området.

Teaterförbundet samarbetar sedan lång tid tillbaka med Nordiska skådespelarrådet och var med och bildade FIA (Fédération Internationale des Acteurs) 1957. Det internationella förbundet har haft avgörande betydelse för utövande konstnärers förstärkta upphovsrättsliga ställning: FIA var med och drev igenom att utövarna fick sin första internationella, lagfasta rätt genom Romkonventionen 1961. I den slås det fast att ingen upptagning av deras framförande, ingen kopiering av upptagningen, ingen utsändning och inget offentligt framförande av upptagningen får ske utan medgivande från utövarna. Men den

bestämmelsen gäller endast ljudupptagningar. Under åren har det förts en ihärdig strid för att skapa ett skydd också på det audiovisuella området. Först 2012 uppnåddes ett internationellt fördrag – Beijing Treaty on Audiovisual Performances – som innefattar audiovisuella upptagningar.

Det finns en rad internationella överenskommelser som Sverige anslutit sig till. Inom WIPO (World Intellectual Property Organization) som är FN:s fackorgan för immaterialrätt, pågår ett ständigt arbete för förslag till lösningar av upphovsrättsfrågor på internationell nivå. Förslag som påverkar den nationella lagstiftningen. För svensk del ligger fokus idag på förändringar inom EU.

EU-KOMMISSIONEN planerar omfattande förändringar inom upphovsrätten. Syftet är att få till stånd en fungerande digital inre marknad. Det förutsätter en fortsatt hög skyddsnivå av upphovsrätten och

en garanti för att rättighetshavarna får ersättning för användningen. Då är samarbetet mellan Fera, AEPO-ARTIS och FIA, som agerar både globalt och regionalt/europeiskt, av stor betydelse.

Samarbetsorganisationerna har i allt väsentligt en gemensam syn på kommissionens planer. Men för att säkerställa att upphovsmän och utövare får skälig ersättning för utnyttjande av deras verk och prestationer i digitala nätverkstjänster måste det inom EU införas en ny reglering, som bygger på kollektiv rättighetsförvaltning. En kombination av exklusiva rättigheter och oeftergivlig ersättningsrätt. Ersättningen ska betalas av distributören och administreras genom kollektiv förvaltning. Något som kan underlätta gränsöverskridande användning och gynna europeiska konsumenters tillgång till upphovsrättsligt skyddade verk och samtidigt garantera upphovsmän och utövare en skälig ersättning.

GUNNAR FURUMO

Kampen om upphovsrätt

- Nordiska skådespelarrådet bildades 1936. Redan då stod frågan om den utövande konstnärens rätt att skydda sin prestation för utnyttjande och vidare-spridning utan samtycke främst på dagordningen.
- FIA, internationella skådespelarunionen som bildades 1957, arbetar också för utövande konstnärers upphovsrätt. FIA var med och drev igenom Romkonventionen 1961, och nu senast Beijingfördraget som ger skydd på det audiovisuella området 2012.
- För film- och tv-regissörers räkning samarbetar Teaterförbundet med FERA (Fédération Européenne des Realisateurs de l'Audiovisuel), som bildades 1980. Teaterförbundets Rättighetsbolag är medlem i AEPO – ARTIS (Association of European Performers Organisations), ett organ för samarbete mellan europeiska förvaltningsorganisationer för utövande konstnärer.

Sudha V

Teaterförbundets Eleonor Fahlén ihop med kostymdesignern Loveleen Bains på Juhu beach i Mumbai.

Ökad medvetenhet om arbetsmiljö i Bollywood

Farliga elledningar, folk som klättrar på höga ställningar i flipflops och inspelningsplatser utan toaletter.

Arbetsmiljön inom Bollywoodindustrin brister på många sätt.

– Här riskerar folk sitt liv när de jobbar, säger Teaterförbundets Eleonor Fahlén på besök i Mumbai.

Sudha V

VI SITTER I LOBBYN till hotellet Sun-N-Sand med utsikt över populära Juhu beach vid Arabiska havet. I samma stadsdel bor många av landets Bollywoodstjärnor.

Vi hinner inte ens börja intervjun förrän Eleonor Fahlén måste avbryta den.

Skådespelarfacket vill plötsligt ha ett extrainsatt möte i en annan del av Mumbai.

– Jag har ingen aning om hur länge det drar ut på tiden. Tre timmar kanske, säger hon och försvinner iväg i en taxi.

En av de mest utmanande delarna för Eleonor Fahlén som svensk fackrepresentant här i Indien är just att planer ständigt omkullkastas och att folk inte dyker upp. Som tur är har hon många års erfarenhet som kostymassistent och kostymdesigner på filminspelningar i Sverige.

– Jag är väldigt tålmodig och anpassningsbar. Som filmarbetare måste du vänja dig vid lång väntan och att förutsättningar plötsligt ändras. Jag kan inte ändra på situationen, bara hur jag själv hanterar den.

Inspelning av sista avsnittet av Disneyserien "Goldie Ahuja Mariti Pass" i Film City.

Eleonor Fahlén arbetar vanligtvis som regionalt skyddsombud på filmområdet inom Teaterförbundet och besöker inspelningsplatser runt om i Sverige. I hennes arbete ingår även internationella samarbeten, som det pågående Bollywoodprojektet. Under sina dagar i Mumbai deltar hon i workshops med ordförande från 22 olika fackförbund inom den indiska filmindustrin. Syftet är att skapa trygga arbetsförhållanden för de anställda. Hon föreläser om arbetsmiljöarbetet i samband med svenska inspelningar.

– Målet är att öka kunskaperna om fackligt arbete, arbetsmiljö och säkerhetstänk och berätta hur det funkar i Sverige. Samtidigt är det viktigt att inte slå sig för bröstet och få det att framstå som att vi är bättre än dem. Skyddsombud har ju funnits hos oss i över hundra år.

Hon bedömer att säkerhetstänket i Indien är i princip noll i nuläget. Istället läggs allt krut på lönefrågor.

– Det finns inget fallskydd när man klättrar upp på en skranglig ställning åtta meter upp i flipflops för att fixa ljuset. Ramlar man ner så dör man eller blir förlamad. Där är man idag.

Varken skyddsglasögon eller hörselskydd används när något behöver svetsas eller sågas. En fråga som diskuteras flitigt under fackdagarna är avsaknaden av toaletter för kvinnor i samband med inspelningar.

Att kvinnliga arbetare inte kan utträta sina behov under långa arbetsdagar får allvarliga konsekvenser, be-

rättat Lovleen Bains, kostymdesigner och fackligt engagerad.

– De får problem med njursten och även migrän och utmattnings eftersom de inte vågar dricka vatten. Och föreställ dig hur det är när de har mens. Detta är ett stort problem för kvinnorna.

FAST DET SKER FÖRBÄTTRINGAR. Förra hösten var Eleonor Fahlén för första gången i Indien och föreläste på samma tema. I år märker hon att det finns en helt annan medvetenhet om arbetsmiljöfrågor. Just nu pågår förhandlingar om nya kollektivavtal och för första gången finns arbetsmiljö med som en egen punkt.

– Det är fantastiskt att vi kan bidra till att göra skillnad för indiska filmarbetare, säger Eleonor Fahlén.

Den farliga arbetsmiljön för filmarbetare ser hon med egna ögon när hon besöker Film City där många populära tv-serier och nästan 60 procent av alla Bollywoodfilmer spelas in. Området är lika stort som 300 fotbollsplaner och nära tusen produktioner skulle kunna spelas in samtidigt men oftast rör det sig om ett tjugotal. Där finns sjöar, berg, parker, tempel, studios och restauranger. I ett skogsparti pågår inspelningen av sista avsnittet av Disneyserien "Goldie Ahuja Mariti Pass". Huvudrollspersonen Goldie har precis blivit tillfångatagen av zombies. Vid första anblicken tycker Eleonor Fahlén att det nästan ser ut som vilken svensk utomhus-

Sudha V

Namn: Eleonor Fahlén.

Ålder: 42 år.

Bor: Hyresrätt i Bagarmossen, Stockholm.

Yrke: Regionalt skyddsombud på Teaterförbundet för scen och film.

Familj: Maken Christian och sonen Frasse sju år.

Intressen: Kläder, gillar att göra saker med händerna och tycker det är barnsligt roligt att plocka svamp och bär.

Läser just nu: "The missing 3 in Bollywood" av Opendar Chanana. En bok om arbetsvillkoren för Bollywoodanställda.

Senast sedda film: Dokumentären om Iris Apfel.

Drömmer om: "Jag har ingen längtan efter att hoppa fallskärm eller att bestiga ett berg. Drömmar kommer när man känner att något har stagnerat. Jag upplever så mycket och har det just nu så bra."

Sudha V

Eleonor träffar Ishan Qandi och Namid Shah som spelar zombiebarn.

filmspelning som helst. Men snart upptäcker hon nedkörda elkablar i en vit plastink fylld med jord. När en av assistenterna håller tändvätska på veden för att senare göra upp en brasa kan hon varken se brandsläckare eller vatten i närheten. Någon eldansvarig ser hon heller inte skymten av.

– Det är helt galet, säger hon och skakar på huvudet.

Hon får en pratstund med tonårskillarna Ishan Qandi och Namid Shah som spelar zombiebarn. De kom hit sju på morgonen och räknar med att behöva stanna till sju, åtta på kvällen.

– Jag förstår inte hur de orkar filma så långa dagar. Framför kameran behöver de prestera på topp hela tiden. Jag har varit med om i Sverige att barnskådespelare med huvudroll fått näsblod och då pratar vi om betydligt kortare dagar än vad dessa barn utsätts för.

EN BIT DÄRIFRÅN SITTER kostymdesignern Anahita Irani på en plaststol bland lådor för skolskor, blåa plastpåsar med zombiekläder och en Singersymaskin på ett lutande bord under några träd.

– Det där är inte ultimät. Det är inte lätt att sy och fixa på ett bord som står sådär snett, säger Eleonor Fahlén.

Hon har själv jobbat i tio år med filmkostym, bland annat arbetat med filmerna "Zozo" och "Sommaren med Göran". Valet att arbeta med kostymdesign föll sig naturligt efter att ha gått textil formgivning på Konst-

fack och Beckmans modelinje. Tidigt under åren i filmbranschen såg hon brister i arbetsvillkoren för kvinnodominerade yrken. Hon upptäckte att teknisk personal som exempelvis elektriker fick övertidsersättning, men inte hon. Enda sättet att förstå varför och arbeta för en förändring var att engagera sig fackligt. Hon satt först med i filmavdelningens styrelse inom Teaterförbundet för scen och film, därefter blev hon invald i förbundsstyrelsen. Det i sin tur ledde till hennes nuvarande tjänst som regionalt skyddsombud som hon haft i cirka fyra år.

Erfarenheterna från filmbranschen har hon dagligen nytta av. Hon kan sakna den starka gemenskapen i filmteamet som uppstår i samband med en inspelning. Men hon har inga planer på att gå tillbaka till jobbet som filmarbetare.

– Jag lär mig saker dagligen och jag får så mycket feedback på det jag gör. Så på något sätt gör jag mer nytta i filmbranschen idag än när jag jobbade där. Det ger mig mycket att hjälpa forna kollegor när de stöter på problem. Och det är en förmån att ha kontakt med folk i andra länder, som här i Indien.

Efter en knapp vecka är det dags att lämna Mumbai. Känslan som hon tar med sig hem är tacksamhet.

– Vi har kommit så himla långt när det kommer till att värdera säkerhet på arbetsplatser. Men det är viktigt att inte vara nonchalant och ta det för givet. Hårt fackligt arbete ligger bakom.

HANNA RYDÉN

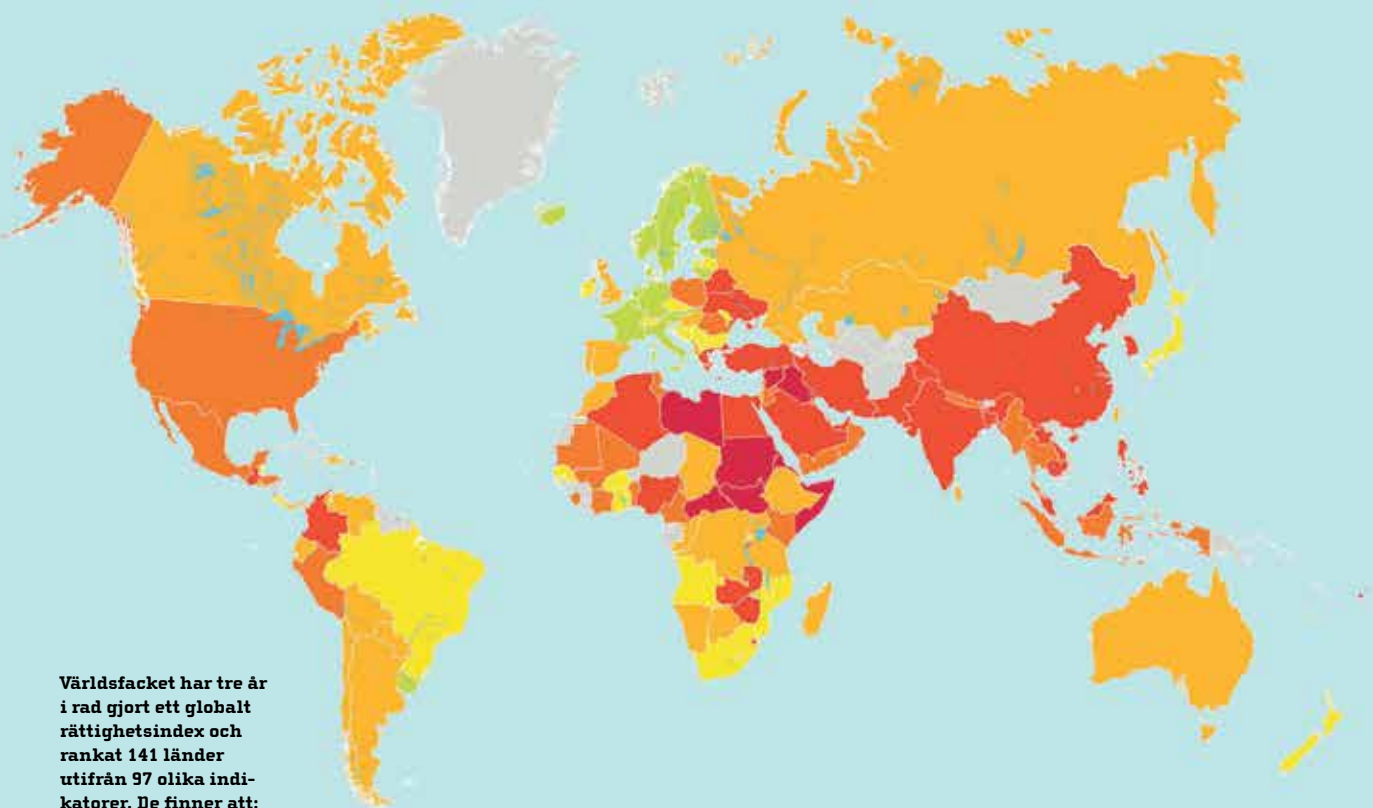

Våld mot fackligt aktiva allt vanligare

På allt fler håll i världen tar regeringar stryptag om demokratin och det blir vanligare att arbetstagare blir utsatta för kränkningar och våld. Arbetstagarnas rättigheter minskar i takt med att yttrandefriheten inskränks. Det grövsta våldet mot fackliga representanter sker i Latinamerika.

- 5+** Kollapsad rättsstat. Ingen garanti för rättigheter
- 5** Ingen garanti för rättigheter
- 4** Systematiska kränkningar
- 3** Regelbundna kränkningar
- 2** Uppprepade kränkningar
- 1** Oregelbundna kränkningar
- Inga uppgifter

Världsfacket har tre år i rad gjort ett globalt rättighetsindex och rankat 141 länder utifrån 97 olika indikatorer. De finner att:

• Antal länder där arbetstagare utsatts för våld ökade det senaste året från 35 till 50 länder

• 57 procent av länderna (77 stycken) utesluter vissa arbetstagare från rätten att förhandla kollektivt

• 69 procent av länderna utesluter vissa yrkesgrupper från strejkrätten

• I 50 av länderna begränsas yttrandefriheten och mötesfriheten

• I mer än hälften av världens länder görs inskränkningar i de demokratiska rättigheterna. Mest inskränkt är föreningsfriheten. (Här inkluderas bland annat USA)

Världens **10** sämsta länder att arbeta i:

Belarus (Vitryssland), Kina, Colombia, Kambodja, Guatemala, Indien, Iran, Turkiet och Förenade Arabemiraten

Här mördades fackanslutna:

Chile, Colombia, Egypten, El Salvador, Guatemala, Honduras, Iran, Mexiko, Peru, Sydafrika och Turkiet.

2016 års index baseras på händelser som ägde rum mellan april 2015 och mars 2016.